

A kritikai kiadás és a digitális médium

A Szlovén Tudományos Akadémia Szlovén Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Intézete „Scholarly Digital Editions of Slovenian Literature” című projektjének célja, hogy létrehozza a szlovén irodalmi művek és források *digitális szövegkritikai kiadásainak* gyűjteményét.

A tudományos célú digitális kiadásnak – a projekt vezetőinek vélekedése szerint – egyrészt tartalmaznia kell a szövegek teljes egészét, másrészt lehetővé kell tennie a szövegek legkülönbözőbb szempontú vizsgálatát. Ideális esetben egy ilyen formában kiadott szöveg struktúrája nem lehet akadálya semmiféle tudományos megközelítésnek. A cél érdekében a szlovén kutatók olyan kiadást javasolnak, amely a szövegek minden megjelenési formáját magában foglalja: a feldolgozandó kézirat *digitalizált másolatát*, a *diplomatikus átírást*, a *kritikai átírást*, valamint a *kritikai apparátust*.

A *digitalizált másolat* részint a szöveg valóságát hivatott igazolni, részint lehetővé teszi a grafológiai, valamint paleográfiai vizsgálatokat. Az olyan kézirat, amely tartalmazza a korrekciókat, felettébb alkalmas a szöveg keletkezésének mélyrehatóbb elemzésére, főleg irodalmi szöveg esetében. A retorikai szöveg digitalizált másolata az eredeti szöveg és az elmondott szöveg közötti kapcsolatot tárja fel.

A *diplomatikus átírás* megőrzi az eredeti helyesírást, tükrözi a szöveg autentikus szintaktikai és lexikai képét, tartalmazza a hibákat, kihagyásokat, s visszaadja az eredeti tipográfiát. Mindez elengedhetetlen feltétele a régi irodalmi munkák történeti-filológiai vizsgálatának.

A *kritikai átírás* az eredeti szöveg tisztán definiált kiadási előírásokon alapuló kritikai rekonstrukcióját jelenti. Az ortográfiai elemek, a központosítás, a további nyelvi szinteken megjelenő elemek harmonizációja a szöveg keletkezési idejének megfelelő nyelvi szabályok alapján történik. A kritikai másolat megoldást kínál az eredetiben található kétséges

vagy nehezen olvasható részek értelmezésére, és dokumentálja a kézirat értelmezhetetlen vagy rongált részeit. A szövegnek a szerkesztő által kiválasztott variánsokon alapuló egyféle értelmezését, jelentését reprezentálja. A szerkesztő elsődleges célja a szerző végső intenciójának meghatározása, feltárása, vagyis a műnek az eredeti (végső) szerzői szándéknak megfelelő kiadása.

A *kritikai kiadás* része a tudományos *apparátus*, ami közelebbről a kritikai és szerzői annotációkat, a szerkesztői kommentárokat és a szövegen kívüli forrásokra történő hipertext-hivatkozásokat (ugrópontokat) foglalja magában. Elektronikus kiadás esetében az apparátus fontos részei: a keresőeszköz, a szövegvariánsok összehasonlítását segítő kereszthivatkozások, a hipertext-hivatkozások a kritikai másolat és az index között, a számítógéppel generált szótár és konkordanciák.

A projekt a digitális kiadások technikai kivitelezéséhez az XML-formátumot, valamint a *TEI Guidelines* követését találta leginkább célravezetőnek. (A *TEI* kritikai kiadásra vonatkozó moduljáról részletesen *Király Péter* számol be [1].) Vélekedésük szerint a digitális kiadások nyújtotta előnyök a szövegkódolás szabad választásában rejlenek, mert ezáltal a szöveg rejtett struktúrája egy számítógéppel vezérelhető és olvasható struktúra formáját ölti. Egy jó kódolási szabvány egyértelmű jeleket tartalmaz, és garantálja a lehető legnagyobb „hardver- és szoftverfüggetlenséget”, s éppen ezek azok a jellemzők, amelyek miatt az XML-t a szövegkódolás és adatcsere terén vezető technológiaként tartják számon. E technika legnagyobb előnye abban rejlik, hogy a jelölőelemek egy meghatározható halmaza révén a szövegstruktúra tiszta leírását képes nyújtani. A struktúra megjelenítésének módját magunk választhatjuk meg, például a dokumentum HTML-formátumba való transzformálása során. A HTML – szemben az XML-lel – a hipertext megjelenítésére vonatkozik, s olyan meghatározott számú előre definiált tag-eket használ, amelyek

nem alkalmasak egy komplex szövegstruktúra leírására.

A 2005-ös esztendő végén jelent meg a projektvezető, *Matija Ogrin* szerkesztésében a szövegtárolás problémáival foglalkozó átfogó, igényes kivitelezésű könyv, „Znanstvene izdaje in elektronski medij” (A kritikai kiadás és a digitális médium) címen [2], amely főként szlovén közreműködők – szlovén nyelvű – tanulmányait tartalmazza, jól példázva, hogy az irodalmi emlékek digitalizálását Szlovéniában a szakemberek sokasága tartja fontos, magas szinten művelendő feladatnak.

Irodalom

1. KIRÁLY Péter: Kritikai kiadás és XML. = Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica. 9. köt. 4. sz. Septuagesimo anno humanissime peracto. Tanulmányok Kulcsár Péter 70. születésnapjára. Miskolc, 2004. p. 119–149., <http://php.arcanum.hu/xsl/editXML.htm>
2. OGRIN, Matija (ured.): Znanstvene izdaje in elektronski medij. Ljubljana, Zalozba ZRC, 2005. 334 p.

/Scholarly Digital Editions of Slovenian Literature,
<http://nl.ijs.si/e-zrc/index-en.html/>

(Dancs Szabolcs)